

Kitap Tanıtımı

AYDIN, Prof. Dr. Muhammed Şevki

Açık Toplumda Din Eğitimi (Yeni Paradigma İhtiyacı)

Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2011, 179 s.

Muhammed Ali YAZIBAŞI*

Din, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Bütün ilahi dinlerin ortak amacı mutlu birey, huzurlu toplum, barış ve güven dolu bir dünya oluşturmaktır. Bunun için Allah, kutsal kitaplar ve peygamberler göndermektedir. Kutsal kitaplar, Allah'ın emir ve yasaklarını ihtiva etmektedir. Peygamberler ise Allah'ın buyruklarını gerek sözleri gerekse davranışları ile insanlara anlatmak üzere görevlendirilmektedir. İlahi kitaplar, nâzil oldukları dönemlerde genel itibariyle sağlıklı bir şekilde anlaşılmaktadır. Anlaşılmayan bir konu olduğunda insanlar zihinlerindeki sorularını peygambere sorup cevabını alabilmektedir. Ancak ilerleyen asırlarda farklı inanç, düşünce ve kültüre sahip bireylerin bir arada yaşamaya başlamaları ile birlikte din konusunda insanların zihinlerinde sorular oluşmaya başlamaktadır. Bu defa insanların her alanda karşılaştıkları din ile ilgili sorularına cevap verecek peygamber de bulunmamaktadır. Bu bağlamda bireyler ilahi kitapları ve peygamberlerin sözlerini günün ihtiyaçlarına göre anlamlandırmaya başlamaktadır. Fakat kültür, dil, sosyo-kültürel, ekonomik farklılık gibi nedenlerden dolayı Allah'ın ayetlerini anlamlandırma ve yorumlama hususunda çatışmalar, anlaşmazlıklar, yanlış anlaşılmalara ortaya çıkmaktadır.

İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sözleri İslam'ın ilk yıllarında genel itibariyle muradına uygun bir şekilde anlaşılmaktadır. Anlaşılmayan bir konu olduğunda sahabeler Hz. Peygamber'e sormakta, problemler çözüme kavuşmakta ya da konu ile ilgili ayetler nazil olmaktadır. Önce ayetlerin inmesinin son bulması, daha sonra da Hz. Peygamber'in vefatı ile Müslümanlar Kur'an-ı Kerim ve sünnetle baş başa kalmaktadır. İslam'ın dünyanın dört bir yanına yayılması ile birlikte Müslümanlar farklı kültür, düşünce ve inançlarla karşılaşmaktadır. Bu karşılaşmalar, insanların fikir ve inanç dünyaları ile sosyal hayatta karşılaştıkları problemlerle başa çıkabilmeleri için İslam'ın kaynaklarının yeniden yorumlanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Çünkü toplum Kur'an'ın nazil olduğu dönem ile aynı değildir. Ayrıca,

---

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, e-mail, muhammedaliyazibas@my.net.com

insanların temel ihtiyaçları, dünyaya bakış açıları, olayları yorumlamaları zamanla değişikliğe uğramaktadır.

Son dönemlerde din, insan, toplum ve huzurlu bir dünya için önemli bir olgu haline gelmeye başlamaktadır. Bu durum dünya ölçeğinde devletleri farklı din eğitimi yaklaşımları geliştirmeye zorlamaktadır. Konuya Müslüman ülkeler bağlamında bakıldığında İslam ülkelerinin genelinde din eğitimi ve öğretimi hususunda problemler yaşanmaktadır. Muhammed Şevki Aydın'ın çalışması ülkemizin din eğitimi hususundaki problemlerini tespit etmesi ve söz konusu sorunlara çözümler sunması bakımından din eğitimi alanına büyük katkı sağlar niteliktedir. Kitabın amacı, "Anne babalardan din görevlilerine, Kur'an kursu öğretmenlerinden İlahiyat Fakültelerindeki öğretim üyelerine kadar din öğretimiyle şöyle veya böyle ilgilenen herkese, yaptığı bu iş üzerinde yeniden düşünüp din eğitimi anlayışını/felsefesini yeniden inşa etmesi hususunda rehberlik etmesi ve bu yönde bilimsel araştırmaların önünü açması umulmaktadır" şeklinde ifade edilmektedir.

Eser, Muhammed Şevki Aydın tarafından kaleme alınıp Diyanet Aylık Dergi'nde yayınlanan makalelerin yeniden gözden geçirilerek bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Eser, bölümlere ayrılmamış olup, takdimin dışında Yeni Hal İçinde Yeni Din Eğitimi, Din Eğitime Bilimsel Yaklaşım, Kaş Yaparken Göz Çıkararak, Hz. Peygamber'in Eğitim(ciliğ)ini Güncellemede Çoğulluk, Din Eğitiminde Güncellik, İtici Değil Sevdirci Din Eğitimi, Öğrencinin Din Eğitime Gönüllü Katılımı, Din Eğitimi Bireyi Kalıplamamalı, Hz. Peygamber Eğitimle İnsanı Özgürleştiriyordu, Özgürleştirici Din Eğitimi, Din Eğitiminin Niteliği Önemli, Bireyin Anlam Arayışı ve Din Eğitimi, Ezberci Din Eğitimi, Din Eğitimi Sorgulayıcı Düşünmeyi Beslemelidir, Açık Toplumun Öz Yönetimli Dindarını Yetiştirmek, Bireyin Kendi Dindarlığını Oluşturma Yeteneğini Geliştirmek, Bireyin Kendi Dindarlığını Oluşturma Sorumluluğu, Kendi Dindarlığını Oluşturma ve Bireysel Yetkinlik, Değerler ve Din Eğitimi, Söz ve Öz Bütünlüğü, Kurban Bayramı Aynasından, Çoğulcu Toplumda Uzlaşma ve Din Eğitimi, Günümüz Din Eğitiminin Önceleyeceği Hususlardan Empati, Dini Bilgiyi Tecdid, Dindaşını Ötekileştirme, İslam ve Müslüman, Din Eğitimi Yaşı, Dindarın Kül Yutması, "Biliyor Ama Yapıyor" mu?.. başlıklarını taşıyan yazılardan oluşmaktadır.

Din Eğitiminin Niteliğinin Önemi

Bilgi her ne kadar bilimsel, doğrulanmış ve kutsal olsa da onun muhataba aktarılma yöntemi daha önemlidir. Dolayısıyla eğitimde, eğitiminin niteliği oldukça önem arz

etmektedir. Yıllardan beri gerek aile ortamında gerekse yaygın ve örgün eğitim kurumlarında öğreten merkezli, yalnızca bilgi aktarımına dayalı, ezberci bir din eğitimi uygulaması yapılmaktadır. Bu durum pasif bir din eğitimi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Eğitimin merkezinde, öğretilmesi planlanan konuyu içselleştirip anlamlandırması gereken çocuk veya öğrenci bulunmamaktadır. Bu durum "Eğitimcinin, kendi dindarlık anlayışını çocuğa dayatması, belli dini bilgi kalıplarını telkinle yetinmesi, onları anlamadan ezberleterek onlarla şartlandırması, düşünmeyi durdurup dinin öngördüğü değerleri anlamadan/anlamlandırmadan benimsemeye veya benimser görünmeye sürüklemesi..." (67) şeklinde bir din eğitimin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Söz konusu nitelikte din eğitimi alan bireyin karşılaşmış olduğu yeni problemlerle başa çıkabilmesi oldukça güçtür. Oysaki anne baba/eğitimci, "çocuklarını eğitirken (onlara) İslam'ı içtenlikle seçme kararının öznesi olma imkânı sağlamalıdır. Üstelik dindarlığının öznesi bizzat kendisi olacağına göre onun dindarlığının, 'meşruiyet ve sahihlik sınırları' içinde kendilerinininkinden farklılıklar yaşayabileceğini; hatta bunun kaçınılmazlığını da peşinen kabullenmelidir." (69) Burada din eğitimi verenler "dinin değerlerini, öğretisini, çocuğun/bireyin anlamasını, anlamlandırıp içselleştirmesini, benimseyip kendine maletmesini kılavuzlayacaktır." (69) Eğer öğrenci eğitim-öğretimin merkezinde olur ve karar yetkisi ona verilirse din eğitiminde hedeflere ulaşmak mümkün olur. Bununla birlikte öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebilen, gerçek hayatta karşılığı olan, onun gelişim seviyesine uygun ve yeteri kadar verilen din eğitimi onlar tarafından bilinçli olarak kabul edilir. Çünkü yirmi birinci yüzyıldaki bilim, teknoloji ve özellikle iletişim alanındaki hızlı gelişmeler bu tür nitelikteki din eğitimin yapılmasını mecbur hale getirmektedir.

Din Eğitimi Yaşı

Ülkemizde din eğitimi konusu sürekli tartışılan konuların başında gelmektedir. Konu ile ilgili tartışmaların temelini din eğitiminin "meşruiyeti" ve "bilimselliği" hususu oluşturmaktadır. Tartışılan diğer bir konu da çocuklara din eğitiminin verilip verilmemesi; eğer söz konusu eğitim verilecekse din eğitiminin çocukların hangi yaş döneminde başlatılması gerektiğidir. Çocukluk döneminin en baskın duygulardan birisi de merak duygusudur. Bunun için de çocuklar "Yaratılıştan çevresini, çevresinde olup bitenleri ilgiyle izleme ve onları anlamaya çalışma merakına sahip çocuk, karşılaştığı din ile ilgili unsurlarla da ister istemez ilgilenmektedir. Bu ilişki, mutlaka onu şu veya bu yönde etkileyecek ve onun kafasında dinle ilgili bir takım kanaatlerin, soruların ve

hatta sorunların oluşmasına yol açacaktır.” (161) Bu bağlamda din eğitimi çocukların din ile ilgili soruları sormaya başladığı andan itibaren başlayabilir. Ancak burada çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişim seviyelerine dikkat etmek gerekmektedir. “Din eğitimi ihtiyacını karşılamaya çalışırken izlenecek yol, bedensel beslenmesinde izlenen yol gibi olmalıdır...’İnsanlara zihinsel gelişimlerini ölçü alarak konuşunuz’ hadis-i şerifin işaret ettiği üzere, din eğitimi, çocuğun gelişim özellikleri gözetilerek onun alabileceği kadarıyla ve onun ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte yapılmalıdır. Tam bir çocukça/çocuğa özgü din eğitimi düzenlenebilmelidir.” (164)

İnsan sosyal bir varlıktır. Onun için tarih sahnesine çıktığı andan itibaren insanlar kılan, kabile vb. gruplar şeklinde yaşamışlardır. Birey, gerek yaratılışı gereği gerekse içerisinde yaşamış olduğu toplumda karşılaşmış olduğu dini semboller, ritüeller, söz, tutum ve davranışlardan dolayı din hakkında bilgi edinmeye çalışmaktadır. Bu eğitim, “...esasen onun (çocuğun) bir canlı olarak çevresiyle etkileşim içine girdiği andan itibaren yönlendirilebilirliğinden söz edilebilir.” (164) Çocuk bu sayede içerisinde doğup büyüdüğü toplumun gelenek göreneklerini, kültürel değerlerini öğrenecek ve anlamlandıracaktır. Çünkü toplumsal ve kültürel değerlerin temelini din olgusu oluşturmaktadır.

Din Eğitiminde Güncellik

Eğitimde, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarında kazandırılması planlanan bilgi oldukça önemlidir. Ancak bu bilgi bireyin reel hayatta karşılaşmış olduğu problemlerle başa çıkmasında ona yardımcı olmuyorsa onun eğitime odaklanmasını sağlamak oldukça zor görünmektedir. “İşe yarayan eğitim ise, ilgi çekici olacak; öğrenci tarafından hararetle talep edilecektir. Öyleyse genel eğitim gibi din eğitimi de, tabiri caizse, ihtiyaçları ve beklentileri odağa yerleştirmek durumundadır. Din eğitiminin merkeze alacağı, odağına yerleştireceği ihtiyaçlar/beklentiler, öncelikle bizzat muhatabı olan öğrencinin ihtiyaçları/beklentileri olacaktır. Bunun gerçekleştirilmesi, eğitimin “öğrenci merkezli” olduğunun çok önemli göstergesi ve bir bakıma onun olmazsa olmaz şartıdır.” (31) Bunun için “din alanından gelen bilgileri, öğrencinin içinde bulunduğu hayat durumları ile ilişki içine sokarak öğretim konusu yapmak”(32) gerekmektedir.

Bu bağlamda din eğitiminde verilen bilgiler ne kadar değerli ve kıymetli olursa olsun eğer gerçek hayatta ile ilişkilendirilmemişse öğrenci için kuru bir bilgiden ibaret olup, onun ilgisini çekmemektedir. Ayrıca kişilik, kimlik ve davranış bakımından olgun birey

yetiştirmeyi amaçlayan dini bilgiler sadece ders geçme aracı olarak görülmekte ve sınavlar bittikten sonra unutulmaktadır.

Açık Toplumun Öz Yönetimli Dindarını Yetiştirmek

Ülkemizde yakın zamana kadar kapalı bir toplum hâkimdi. Herkes birbirini tanıdığı için toplumda kendiliğinden oluşan toplumsal kontrol bulunmaktaydı. “Yanlış davranışta bulunmak isteyen kişi, bunu kolay kolay göze alamazdı. Toplumsal baskı yanlışlıklar/kötülükler, ahlaksızlıklar için çok güçlü bir engelleyici unsurdu”(91)

Yirmi birinci yüzyılda bütün dünyada cereyan eden özellikle iletişim alanındaki hızlı gelişme ülkemizde de kapalı toplumdaki hızlı geçişi de hızlandırmıştır. Çünkü dünyanın her neresinde bir olay, gelişim ve değişim olsa bütün toplumlar bundan haberdar olmakta ve etkilenmektedir. “Bu ortam, önemli imkânların önünü açtığı gibi çok ciddi sorunlar da doğurmaktadır. Dün kapalı toplumun insanlarının inancaları/değerleri, anlaşılma ve yorumlama açısından bir bakıma olduğu gibi devam ederken, günümüzde söz konusu karşılaşmalar, mevcut anlayış ve yorumlar üzerinde yeniden düşünme ihtiyacını doğurmaktadır. Her taraftan, farklı unsurların bombardımanına maruz kalan açık toplum bireyinin, varlığını koruması, ayakta kalması, kendi inançlarına, değerlerine sahip çıkması son derece zordur. Sahip olunan düşüncelerin, inanç ve değerlere ilişkin anlama ve yorumların, bu yeni düşünce, inanç ve değerler karşısında çekilmesi yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.”(92)

Bu durum, açık toplumlarda özyönetimli dindar bireylerin yetiştirilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Özyönetim ve özdenetim gücünü kazanan bireyler karşılaştıkları problemlerle başa çıkabilme yetisine sahiptiler. Çünkü “Çoğulcu toplumda toplumsal kontrol, yerini bireyin kendi kendini kontrol etmesine bırakmış olduğundan dolayı, açık toplum bireyinin, mutlaka kendi kendini kontrol edebilecek, kendi kendini yönetebilecek güçte/donanımda olması gerekmektedir. Yani, açık toplumun bireyi, ahlaklı görünen değil, mutlaka ahlaklı olmak zorundadır. Hem genel eğitim hem de din eğitimi bunu gerçekleştirme sorumluluğunu taşımaktadır. Ahlaklı olan birey, kendine özgü değerlerini bizzat kendisi oluşturmuş olduğundan, kötülüklerden, yanlışlıklardan korunmak için artık dış kontrole ihtiyaç duymamaktadır. Nerede, hangi şartlarda olursa olsun neyi nasıl yapacağını, nasıl davranacağını, kendi değerlerine göre bizzat kendisi isabetle belirleyebilir.” (94) Aksi takdirde bireyler din konusunda bir karar verirken hep başkalarından yardım almak durumunda kalacaklardır. Kendileri din konusunda yeterli donanıma sahip olmadıkları için de başvurdukları kaynakların doğru olup olmadığını test etme imkânları da bulunmayacaktır. Son dönemde

yaşananlar, bu durumun din istismarına ve yanlış din algısına yol açtığı en açık göstergesidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Tanıtımını yaptığımız eserde Türkiye’de verilmekte olan din eğitiminin günümüz bireylerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olduğunu ifade edilmektedir.

Çocuğun din eğitimi, çevresiyle iletişime geçmesi ve din ile ilgili soru sormaya başlamasıyla başlamalı, gerek bu dönemde, gerekse ilerleyen dönemlerde din eğitiminin bilimsel temelli olmasına dikkat edilmelidir. Bunun için din eğitiminin niteliği oldukça önem arz etmektedir.

Yazar, ezberci din eğitiminin düşünme, kendini ifade edebilme, yeni karşılaştığı problemlerin üstesinden gelebilme vb. konularda bireye katkıda bulunamayacağını savunmaktadır. Çünkü ezberlenen kuru bilgilerle bireylerin karşılaştıkları problemlerle başa çıkabilmeleri mümkün değildir. Yazara göre, söz konusu başarısızlıklarla başa çıkabilmede din eğitiminin niteliği, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik olması, dinin bilgi kaynaklarının yeniden yorumlanması, din eğitiminin güncel olması oldukça önemlidir. Son dönemde iletişim alanındaki yaşanan hızlı gelişmeler mevcut anlayış ve yorumlar üzerinde yeniden düşünme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Farklı düşünce, fikir ve ideolojilerle karşılaşan bireyin varlığını koruması, ayakta kalması, inançlarına sahip çıkması hayli güç hale gelmiştir. Bireyin söz konusu güçlüklerle başa çıkabilmesi için din eğitimi konusunda donanımlı hale gelmesi gerekmektedir. Bunun için de bilimsel temellere dayalı, anlamlı, günümüzün sosyal hayatında karşılığını bulan, bireyin ihtiyaçlarına cevap verebilecek, birey tarafından içselleştirilip davranışa dönüştürülebileceği bilgilerin yer aldığı, akla, bilime ve dinin ruhuna uygun din eğitimine ihtiyaç vardır.

Bu eserde ülkemizde verilmekte olan din eğitiminin genel durumunun fotoğrafı çekilmekte, kapalı toplumdaki din eğitiminin günümüze geçmesi, açık topluma sunulan gerek yaygın, gerekse özgün din eğitiminin niteliğine dair açıklamalar yer almaktadır.